

Prop.
1985/86: 134

Regeringens proposition

1985/86: 134

om förmåner inom frivilligförsvaret

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 6 mars 1986.

På regeringens vägnar

Thage G Peterson

Roine Carlsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås förbättringar av förmånssystemet inom frivilligförsvaret.

Dagpenning föreslås sålunda tillämpas i större omfattning än för närvarande.

Personal inom allmänna hemvärdet, liksom frivillig avtalspersonal, föreslås få en årlig utbildningspremie i stället för nuvarande ersättningsformer.

Till frivilliga instruktörer föreslås ett förhöjt timarvode och veckokursarvode utgå som generella ersättningar. Systemet för ersättningar och arvode till hemvärdets befäl och organisationernas funktionärer bör bestå av tre klart åtskilda delar. Bl. a. föreslås befäl inom frivilligförsvaret erhålla ersättning med befattningspenning.

I propositionen föreslås vidare att rätten till familjebidrag för de som deltar i frivilligförsvaret vidgas.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1987.

Förslag till

Lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520)

Härigenom föreskrivs att 3 § familjebidragslagen (1978:520) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Med tjänstepliktig avses den som har inkallats för att

1. enligt värnpliktslagen (1941:967) eller lagen (1966:413) om vapenfri tjänst fullgöra grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar avslutning till grundutbildningen,

2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen,

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst *fem* dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarlagen (1960:74) eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket.

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst *fyra* dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarlagen (1960:74) eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket *samt den som har inkallats för att tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret i andra fall än som anges i första stycket 3.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

¹ Senaste lydelse 1984: 276.

Försvarsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 6 mars 1986

Närvarande: statsråden Peterson, ordförande, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson

Föredragande: statsrådet Roine Carlsson

Proposition om förmåner inom frivilligförsvaret

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 8 juli 1982 tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet en kommitté¹ (Fö 1982:08) för att utreda förmåner m. m. vid frivillig försvarsverksamhet.

Kommittén, som antog namnet Frivilligförmånskommittén, överlämnade i augusti 1985 betänkandet (SOU 1985:35) Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret. Betänkandet har remissbehandlats.

Kommitténs redovisning av nuvarande förhållanden rörande ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet samt dess sammanfattning av betänkandets innehåll bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagorna 1 och 2*.

En förteckning över remissinstanserna och en sammanfattning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna utgångspunkter

Det svenska totalförsvaret bygger på att vissa uppgifter skall utföras av frivilligt tjänstgörande personal. I dag finns 22 frivilliga försvarsorganisationer som bl. a. har till uppgift att rekrytera och utbilda denna personal. Av organisationerna har en del rent militär eller civil karaktär medan andra har uppgifter inom såväl de militära som de civila delarna av totalförsvaret. Frivillig försvarsverksamhet bedrivs även inom hemvärnet, som organisatoriskt utgör en del av armén.

Den frivilliga försvarsverksamhetens omfattning är ett mått på vårt folks försvarsvilja. Frivilligorganisationerna och hemvärnet har i dag ca 750 000 medlemmar som i hög grad bidrar till att stärka totalförsvaret och till att skapa respekt för vår vilja och förmåga att hävda vår neutralitet.

¹ I kommittén har ingått riksdagsledamoten Axel Andersson, ordförande, samt riksdagsledamöterna Stig Alftin, Göran Allmér, Ulla Ekelund och Erik Hägelmark.

Med hänsyn till det värde som frivilligarbetet har betraktar jag de frivilliga insatserna som ett ytterst värdefullt komplement till övriga försvarsåtgärder. Det är angeläget att statsmakterna stöder och uppmuntrar det frivilliga försvarsintresset. Ett uttryck för detta är ändamålsenliga former för ekonomisk ersättning och andra förmåner. Jag anser det därför värdefullt att en samlad översyn av frivilligförmånerna nu har genomförts.

Det förslag som kommittén lämnat innebär enligt min mening ett rättvisare och administrativt enklare system för ersättning till personal i frivilligförsvaret. Förslaget beräknas kosta totalt ca 12,5 milj. kr. Under fjärde huvudtitelns anslag F 16. Frivilliga försvarsorganisationer m. m. har i prop. 1985/86: 100, bil. 6, beräknats medel för ett genomförande av kommitténs förslag. De förslag jag nu redovisar kommer också att innebära vissa kostnadsökningar under femte huvudtitelns anslag I 11. Utbildning av personal för hälso- och sjukvård i krig samt tionde huvudtitelns anslag B 7. Statsbidrag till frivilliga försvarsorganisationer. Efter samråd med cheferna för social- och arbetsmarknadsdepartementen föreslår jag att dessa kostnadsökningar för budgetåret 1986/87 får finansieras genom överskridande av berörda anslag.

Jag kommer i det följande att under särskilda rubriker ange mina ställningstaganden till de olika frågor som kommittén har behandlat. Min allmänna utgångspunkt är därvid att de ekonomiska villkoren för den som deltar i frivilligutbildning och frivillig försvarsverksamhet i viss utsträckning bör förbättras. Skillnaderna i villkor skall inte vara större än vad uppgifterna kräver. Därmed uppnås såväl rättvisa som administrativ förenkling.

För att ge berörda myndigheter och organisationer nödvändig tid för att förbereda övergången till ett nytt ersättningssystem förordar jag att de nya reglerna skall gälla fr. o. m. den 1 januari 1987.

2.2 Rätt till ledighet för deltagande i frivillig försvarsverksamhet

Min bedömning: Jag är i avvaktan på att ett fylligare underlag redovisas inte beredd att för närvarande ta ställning till kommitténs förslag om rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet skall omfatta all avtalsenlig tjänstgöring inom totalförsvaret, grundutbildning samt befodringsutbildning och sådan kompletteringsutbildning som erfordras för att den enskilde skall uppnå eller behålla kompetens för sin krigsbefattning. Rättigheten bör inte tidsbegränsas.

Remissinstanserna: Det övervägande antalet remissinstanser ansluter sig i princip till kommitténs förslag. Ett par instanser är dock klart negativa.

Skälen för min bedömning: Jag hyser stor förståelse för de argument kommittén framför och delar uppfattningen att en lagfäst rätt till ledighet skulle kunna bidra till att förbättra rekryteringen av personal till frivillig-

verksamheten. Enligt min mening är det dock nödvändigt att ytterligare beslutsunderlag tas fram bl. a. beträffande de arbetsmarknadsmässiga konsekvenserna. Kommittéförslaget kräver enligt min bedömning därför ytterligare överväganden och klarlägganden innan det kan läggas till grund för lagstiftning.

2.3 Förmåner i krig

Mitt förslag: Med utgångspunkt i tjänstgöringens art skall frivillig personal inom totalförsvarets civila delar ersättas antingen med tillämpning av dagpenningssystemet eller enligt samma grunder som gäller för anställd personal på tjänstgöringsplatsen. För hemvärnet skall dagpenningssystemet träda i kraft då hemvärnsberedskap beordras.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet är genomgående positiva till kommitténs förslag. Ett antal har dock synpunkter på förslaget att viss frivillig personal skall följa de regler som kan komma att gälla för anställda inom näringslivet resp. den civila krigssjukvården.

Skälen för mitt förslag: Ersättningen till all personal inom försvarsmaktens och civilförsvarets krigsorganisation under beredskap och krig, bestäms enligt det dagpenningssystem som gäller enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976: 1008) för värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga, civilförsvarspliktiga och frivilliga vid repetitionsutbildning i fred. Den enskilde erhåller dessutom ett s. k. fälttraktamente och i vissa fall också befattningspenning.

I likhet med kommittén anser jag att reglerna för detta ersättningssystem, som fastställdes efter förslag i prop. 1982/83: 115 (FöU 11, rskr. 291) kräver komplettering avseende tidpunkten då dagpenningssystemet för hemvärnets personal skall börja gälla. Då hemvärnet kan antas bli den del av försvaret som först beordras inta beredskap, finner jag det följdriktigt att dess personal i princip omfattas av dagpenningssystemet fr. o. m. den tidpunkt då hemvärnsberedskap gäller.

Jag vill i sammanhanget framhålla att jag utgår från att driftvärnets personal, liksom personal inom företagshemvärdet, avlönas av sin arbetsgivare under beredskapstillstånd och krig.

Den frivilliga personalen inom totalförsvarets civila delar utbildas och avtalsbinds för att täcka avgångar eller tillgodose speciella behov inom skilda sektorer av totalförsvaret. Denna kategori placeras dels inom de delar av det civila totalförsvaret som är att hänföra till sjukvårdssektorn eller näringslivet, dels inom enheter som organiseras enligt liknande mönster som t. ex. staber inom försvarsmaktens krigsorganisation.

Det är nu oklart vilket slag av ersättning sådan personal skall erhålla vid beredskap och krig.

Enligt min mening bör skilda ersättningssystem införas för dessa grupper. Eftersom frivillig personal inom civilbefälhavarkanslierna och krigs-

länsstyrelserna tjänstgör under i stort sett samma betingelser som frivillig personal inom försvarsmaktens staber, bör dessa två grupper vara inordnade i samma ersättningssystem. Ifrågavarande personal bör således – liksom frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret – få ersättning enligt dagpenningssystemet med tillägg av fälttraktamente och i vissa fall befattningspenning.

Däremot anser jag, liksom kommittén och flertalet remissinstanser, att all övrig personal inom totalförsvarets civila delar bör erhålla ersättning enligt de regler som kan komma att gälla för anställda inom näringslivet resp. den civila krigssjukvården. Genom att lönemässigt jämställa denna frivilliga personal med övriga personalkategorier på tjänstgöringsplatsen uppnås, enligt min bedömning, såväl rättvisa som administrativ enkelhet.

Jag ansluter mig vidare till kommitténs förslag att frivilligorganisationernas egen avtalsbundna personal bör få ersättning enligt dagpenningssystemet.

I fråga om näringsbidrag återkommer jag i avsnitt 2.4.

2.4 Ersättningar till frivillig personal i fredstid

Mitt förslag: En generell ersättning enligt dagpenningssystemet införs. Dagpenning skall således utbetalas vid all central och viss regional utbildning som ger, vidmakthåller eller höjer kompetens i krigsbefattning. Vid hemortsutbildning utbetalas dock dagersättning, såvida inkomstbortfall inte kan styrkas. Personal inom allmänna hemvärdet som fullgör kontraktsevenlig årlig repetitionsutbildning, liksom frivillig avtalspersonal, bör få en utbildningspremie. Rätten till familjebidrag, främst näringsbidrag, skall vidgas.

Kommitténs förslag: Dagersättning föreslås betalas ut för utbildning som pågår två dagar i följd under veckoslut i hemortsutbildning. Utbildning eller tjänstgöring om fyra dagar i följd bör ge rätt till familjebidrag. Förslaget överensstämmer för övrigt i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Instanserna delar genomgående kommitténs uppfattning om behovet av förbättrad ersättning till frivillig personal i fredstid. Däremot framförs från flera håll önskemål om förbättrade ersättningsmöjligheter vid lokal utbildning.

Skälen för mitt förslag:

Generella dagliga ersättningar

För närvarande finns tre olika huvudformer av generell, daglig ersättning till frivillig personal, nämligen dagersättning, dagpremie och dagpenning. Dagpenning utgår endast till personal som fullgör repetitionsutbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen.

Det nuvarande systemet med tre olika ersättningsformer anses vara komplicerat och svåröverskådligt samt medföra administrativt krångel.

Det uppfattas även som orättvist. Jag delar kommitténs mening att rättvisa i förening med stor administrativ enkelhet bäst uppnås genom en väsentligt vidgad tillämpning av dagpenningssystemet.

I likhet med kommittén förordar jag därför att dagpenning utbetalas till frivillig personal vid all centralt anordnad utbildning eller annan tjänstgöring. Dagpenning bör även tillämpas vid sådan kvalificerad regional utbildning/tjänstgöring som förutsätter att vardagar tas i anspråk. Härvid skall den frivillige erhålla dagpenning under hel vardag samt under lördag och söndag som omsluts av utbildning eller tjänstgöring.

Liksom kommittén anser jag det vidare vara rimligt att den frivillige erhåller dagpenning även vid styrkt inkomstbortfall på lördag och/eller söndag som inleder eller avslutar utbildning/tjänstgöring under vardag(ar). En förutsättning för att dagpenning skall utgå bör dock alltid vara att tjänstgöringen har som syfte att ge eller bibehålla kompetens för krigsplacering. Regeringen eller den myndighet regeringen utser bör tillsammans med berörd frivilligorganisation fastställa vilken tjänstgöring som uppfyller dessa krav.

Till skillnad från kommittén anser jag vidare att samma system bör kunna tillämpas vid hemortsutbildning. Även vid sådan utbildning bör dagpenning kunna utgå för tjänstgöring som pågår under en veckohelg under förutsättning att inkomstbortfall kan styrkas. Detta bör enligt min mening stimulera den lokala verksamheten och förbättra rekryteringen till krigsorganisationen.

Vid all övrig utbildning som omfattar i genomsnitt minst sex timmar per dag bör dagersättning motsvarande dagersättning till värnpliktiga enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976: 1008) utbetalas.

Jag förordar vidare att befattningshavare inom hemvärnet och frivilligorganisationer som deltar i ledningsövning för totalförsvaret skall erhålla ersättning med dagpenning. Detsamma skall gälla personal i förband inom allmänna hemvärnet som enligt särskilda bestämmelser medverkar vid bevakning och efterspaning m. m. eller deltar i samövning med förband under krigsförbandsövning.

Förslaget innebär att dagpenning inte blir aktuell för hemvärnets del vid kontraktsevenlig årlig utbildning.

Den föreslagna vidgade tillämpningen av dagpenningssystemet medför att ersättningsformerna dagpremie och utbildningspremier efter grundkurser kan slopas.

Utbildningspremier

Då hemvärnspersonal i regel genomför den årliga kontrakterade utbildningen utan inkomstbortfall anser jag inte att det är aktuellt att överväga ett införande av dagpenningmodellen vid denna utbildning. Jag delar dock kommitténs uppfattning att ersättningssystemet bör utformas så att det uppmuntrar personalen till att fullgöra föreskriven årlig utbildning. Jag förordar därför att hittillsvarande dagersättningar och dagpremier ersätts med årliga utbildningspremier till all hemvärnspersonal som under utbildningsåret fullgjort föreskrivet minimiantal utbildningstimmar inom den

egna hemvärnskretsen. En motsvarande utbildningspremie bör också tillkomma all avtalsbunden personal för fullgjord repetitionsutbildning. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen utser att i samråd med frivilligorganisationerna besluta om utbildningspremiernas storlek.

Beträffande hemvärnspersonal som deltar i sammanträde med hemvärnets särskilda organ för förslags- och beslutanderätt föreslår jag i likhet med kommittén att den nuvarande dagersättningen byts ut med ett arvode per sammanträde. Det ankommer på regeringen att bestämma arvodets storlek.

Familjebidrag

För närvarande kan familjebidrag betalas till frivilligpersonal – inkl. personal i hemvärdet – under utbildning eller tjänstgöring som pågår minst fem dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning. Näringsbidrag kan dock utbetalas för tjänstgöring inom värnpliktsutbildningssystemet som ger rätt till dagpenning.

Den övergång till vidgad tillämpning av dagpenningmodellen som jag har förordat medför att behovet av familjebidrag utom näringsbidrag minskar. För viss utbildning, som ersätts med dagersättning, finns behoven dock kvar.

För närvarande stadgas att utbildning eller tjänstgöring skall omfatta minst fem dagar för att ge rätt till familjebidrag. Enligt vad jag har erfarit lägger denna begränsning hinder i vägen för önskvärda förändringar och rationaliseringar av frivilligutbildningen. Mot denna bakgrund förordar jag att även utbildning eller tjänstgöring under fyra dagar i följd skall ge rätt till familjebidrag.

Det är enligt min uppfattning angeläget att frivillig personal får ökad möjlighet att få näringsbidrag såväl i fred som under beredskap och krig. Jag kan i detta avseende inte finna något skäl för att särbehandla frivillig personal i förhållande till värnpliktig. Jag förordar således att även frivilligpersonal som erhåller dagpenning eller lön enligt de grunder som gäller för anställd personal skall ha rätt till näringsbidrag.

Vad jag nu har anfört kräver ändringar i familjebidragslagen (1978: 520).

Övrigt

Genom beslut av riksdagen (prop. 1982/83: 115, FöU 11, rskr. 291) har bestämmelserna om flygskiltillägg till värnpliktiga upphävts. Jag anser för egen del att inte heller den särskilda ersättningen till medlemmar i frivilliga flygkåren längre fyller sin funktion som risktillägg. Jag anser inte heller att ersättningen har någon väsentlig betydelse ur rekryteringssynpunkt. Ett avskaffande skulle däremot underlätta administrationen. Jag förordar därför i likhet med kommittén att den särskilda ersättningen slopas.

Kommittén föreslår i övrigt vissa förändringar rörande bl. a. reseförmåner för frivillig personal och instruktörer. Det ankommer på regeringen att fatta beslut i dessa frågor.

Mitt förslag: Timarvodet skall vara 100 kr. Maximalt ersätts åtta timmar per dygn. Nuvarande dagarvode ersätts med ett veckokursarvode om 150 kr. för dag.

Kommitténs förslag: Enstaka utbildningstimmar, sammanlagt högst tre under en dag, ersätts med föreläsararvode enligt de bestämmelser som har utfärdats av försvarets civilförvaltning beträffande föreläsararvoden inom försvarsmakten. Utbildning om halv dag(kväll) ersätts med halvdagsarvode. Med halv dag(kväll) avser kommittén utbildning som pågår fyra till sex timmar. Utbildning om hel dag (sju timmar eller däröver) ersätts med heldagsarvode som motsvarar maximalt sex föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp. Nuvarande dagarvode ersätts med veckokursarvode om 1,5 gånger föreläsararvode (i lägsta arvodesgrupp).

Remissinstanserna: Kommittéförslaget får ett blandat mottagande av instanserna.

Skälen för mitt förslag: Jag instämmer till fullo i kommitténs uppfattning att det är nödvändigt med höjningar av timarvodet. Jag anser det därför angeläget att införa en ersättningsmodell som stimulerar till ökat anlitande av frivilligpersonal som instruktörer. I likhet med bl. a. överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen är jag dock tveksam till den av kommittén uppställda modellen för arvoden. Enligt överbefälhavaren förbättras inte förmånerna vid t. ex. längre övningar vid hemvärdet med kommittéförslaget. För närvarande pågår dessutom en översyn av konstruktionen av de föreläsararvoden som kommittén vill utnyttja för att ersätta instruktörerna.

Under utbildningskurs som pågår minst tre kalenderdygn i följd med minst sex timmars verksamhet per dygn erhåller tillfällig instruktör dagarvode. I likhet med kommittén finner jag det lämpligt att den nuvarande beteckningen dagarvode byts ut mot veckokursarvode. Jag föreslår att veckokursarvodet fastställs till 150 kr. för dag. Även framledes erhåller frivillig instruktör härutöver, i förekommande fall, ersättning för mistad avlöning med belopp som motsvarar hel sjukpenning enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Vid annan utbildning får tillfällig instruktör timarvode som omfattar ersättning för normalt förberedelse- och efterarbete samt restid. Jag anser att timarvodet fortsättningsvis bör utfalla med 100 kr. Maximalt bör åtta timmar per dygn kunna ersättas.

I undantagsfall kan härutöver tillkomma ett förbandsövningstillägg.

Mitt förslag: Ersättningar för kostnader skall ske dels som schablonersättning, dels som ersättning mot räkning. Befäl inom allmänna hemvärdet, liksom vissa funktionärer inom frivilligorganisationerna, skall erhålla befattningspenning. Frivilligorganisationernas funktionärer i övrigt får arvode av nuvarande typ.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Instanserna är genomgående positiva.

Skälen för mitt förslag: För närvarande förekommer två principiellt skilda former för ersättning till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer. Liksom kommittén anser jag att det nuvarande systemet är otillfredsställande och att det därför finns starka skäl att renodla systemet för ersättningar och arvoden. Med beaktande av detta finner jag att systemet i framtiden bör bestå av tre klart åtskilda delar.

Jag föreslår inledningsvis att det inom hemvärdet tillämpade systemet med dels schablonersättning, dels ersättning mot räkning skall tillämpas inom all frivillig försvarsverksamhet.

Befäl inom allmänna hemvärdet bör i stället för arvode erhålla befattningspenning. Även vissa funktionärer inom frivilligorganisationerna, som är avtalsbundna för samverkan, bör få befattningspenning.

Frivilligorganisationernas funktionärer i övrigt bör erhålla arvode av nuvarande typ. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen utser att reglera ersättningar och arvoden.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520). Med hänsyn till att lagstiftningsfrågan är av enkel beskaffenhet torde lagrådets yttrande i ärendet sakna betydelse.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520),
2. godkänna vad jag i övrigt har förordat om ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret.

5 Beslut

Prop. 1985/86: 134

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

4.2 Grunder för ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet

Ersättningar och förmåner till *frivilligpersonal* under utbildning och tjänstgöring för verksamhet inom totalförsvaret är fastställda i en regeringsförordning (FFS 1977:10, ändrad genom FFS 1979:23). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av nämnda förordning har utfärdats av överbefälhavaren i kungörelse (FFS 1977:48, ändrad genom FFS 1980:11) och av arbetsmarknadsstyrelsen den 18 november 1977 och 18 december 1979.

Även ersättningarna och förmånerna till *hemvärnsmän* i allmänna hemvärdet och driftvärdet är fastställda i en regeringsförordning (FFS 1977:11). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av denna förordning har utfärdats av chefen för armén i kungörelse (FFS 1977:53, ändrad genom FFS 1978:59 och 1979:49). Härutöver finns en regeringsförordning (FFS 1978:76) om ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret.

Föreskrifter rörande *arvodet till funktionärer* inom de frivilliga försvarsorganisationerna har utfärdats av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i gemensam skrivelse (senast 1981-11-23). *Arvodet till viss hemvärnspersonal* fastställs årligen av regeringen i det s.k. bisysslobrevet.

Bestämmelser om *familjebidrag* till frivillig personal finns i familjebidragslagen (1978:520).

Ersättningar och förmåner till *instruktörer* inom frivillig försvarsutbildning regleras genom en regeringsförordning (FFS 1977:24, ändrad genom FFS 1981:33, 1982:27 och 1983:7). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av denna förordning har utfärdats av försvarets civilförvaltning i en kungörelse (FFS 1983:16).

Ersättning till frivillig personal inom totalförsvaret vid *beredskapstillstånd eller krig* fastställs av regeringen. Bestämmelserna i förordningarna om förmåner till frivilligpersonal m.fl. (FFS 1977:10) resp. hemvärnspersonal (FFS 1977:11) skall även tillämpas vid vid beredskap och krig, om det inte har utfärdats särskilda bestämmelser. Frivillig personal som tjänstgör inom försvarsmakten i krig omfattades tidigare av ett krigsavlöningsreglemente från år 1945. Detta hade inte trätt i kraft och har numera upphört att gälla (SFS 1983:332).

Efter förslag i prop. 1982/83:115 beslöt riksdagen (FöU 1982/83:11, rskr 291) att dagpenningssystemet, som i fred tillämpas för värnpliktiga m.fl. under repetitionsutbildning, under beredskap och krig bör omfatta — utöver värnpliktiga m.fl. — även den frivilliga personal som skall tjänstgöra inom försvarsmakten, inkl. hemvärdet, och civilförsvaret. Frivilligförmånskommittén skulle dock inom ramen för sina direktiv även ha att pröva frågan om ersättning vid beredskap och krig (jfr p. 1.1).

Några regeringsföreskrifter i övrigt om särskilda ersättningar i krig till frivillig personal inom totalförsvarets civila del finns f.n. inte.

Den följande redovisningen avser *ersättningar och förmåner m.m. i fredstid* vid frivillig försvarsverksamhet (jfr tabell 4.2 och 4.3).

Nu gällande system för ersättningar och förmåner m.m. i fredstid vid frivillig försvarsverksamhet består i huvudsak av

- a) dagersättning, dagpremier, dagpenning m.m.
 b) utbildningspremier m.m.
 c) familjebidrag
 d) naturaförmåner, bl.a. fria resor
 e) ersättning vid skada och sjukdom
 f) ersättningar till funktionärer och hemvärnsbefäl
 g) ersättningar till instruktörer.

Ersättningarna och förmånerna a) – e) omfattar i princip all frivillig personal oavsett kategori och oberoende av vilken organisation den enskilde är medlem i. Undantag gäller dock för hemvärnsmän i driftvärnet. Dessa behåller de förmåner som är förenade med anställningen.

Systemet gäller heller inte för all personal som fullgör frivillig tjänstgöring vid försvarsmakten jämlikt regeringsförordningen den 29 november 1984 (FFS 1984:60). De undantagna är: personal som är anställd vid försvarsmakten på reservstat eller i en reserv eller i väg- och vattenbyggnadskåren samt yrkesofficerare över värnpliktsåldern som samtidigt innehar en civil statlig tjänst.

Tabell 4.2 Nuvarande principer för kontant ersättning vid frivilligutbildning

Utbildning/Tjänstgöring	Dag-er-sätt-ning	Dag-pre-mie	Vpl-för-måner	Utb.-premie	Lön-enligt avtal	Famil-jebi-drag ^{a)}
<i>Grundutbildning (GU)</i>	X	—	—	X	—	X
<i>Repetitionsutbildning (RU)</i>						
Krigsförbandsövning/särskild övning (KFÖ/SÖ)	—	—	X ^{b)}	—	—	—
Annan RU (Betr. årlig utbildning vid Hv se nedan)	X	X	—	—	—	X
<i>Befodringsutbildning (BU) vid</i>						
Vpl grundutb.	—	—	X ^{c)}	—	—	X
BU i allmänhet	X	—	—	X	—	X
<i>Kompletteringsutbildning (KU)</i>	X	—	—	—	—	X
<i>Frivillig tjänstgöring i krigsbefattning</i>						
Tjg vid vpl RU (KFÖ/SÖ)	—	—	X ^{b)}	—	—	—
Annan RU	X	X	—	—	—	X
<i>Utbildning vid hemvärdet</i>						
Årlig utb. Allm. hv	X	X	—	—	—	—
—”— Driftvärn	—	—	—	—	X	—
Spec. och befutb. Allm. hv	X	—	—	X	—	X
—”— Driftvärn	—	—	—	X	X	—
Ungdomsutbildning	Endast naturaförmåner					

^{a)} Utgår vid utbildning som pågår minst fem dagar i följd.

^{b)} Ersättning (benämnd dagpenning) som motsvarar hel sjukpenning enligt den allmänna sjukförsäkringen och (för frivillig som tjänstgör i befattning på lägst gruppchefs-nivå) befattningspenning.

^{c)} Samma dagersättning som värnpliktig får enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

4.3.1 Dagersättning

Dagersättning utgår under vissa villkor för all frivillig utbildning som är nödvändig för att vederbörande skall kunna tjänstgöra i krigsbefattning eller annan befattning inom totalförsvaret eller som funktionär inom frivillig försvarsorganisation. Dagersättning utgår således till den som deltar i grundutbildning, kompletteringsutbildning, befordringsutbildning i allmänhet (jfr tabell 4.2), repetitionsutbildning (dock inte vid krigsförbandsövning och särskild övning inom värnpliktsutbildningen) och av myndighet godkänd funktionärsutbildning. Dagersättningen benämndes före den 1 april 1977 dagtraktamente.

För personal som omfattas av frivilligkungörelsen (1970:301) ställs villkoret att dagersättning utgår endast om utbildningen äger rum minst två dagar i följd och omfattar i medeltal minst sex timmars utbildning per dag. Vid repetitionsutbildning för personal med A- eller B-avtal och vid frivillig tjänstgöring i krigsbefattning utgår dock ersättning för varje dag då verksamheten omfattar minst tre timmar.

Motsvarande villkor (utbildning två dagar i följd) gäller inte för hemvärnsman i allmänna hemvärdet eller för hemvärdets avtalspersonal då den deltar i hemvärdets årliga utbildning. Personal inom hemvärdet får dagersättning för dag med viss närmare specificerad¹ sammanhängande utbildning om minst tre timmar. Jfr även p. 4.3.3 i det följande.

Hel dagersättning utgår med tjugo kronor per dag. Vid verksamhet som pågår minst tre men inte sex timmar utgår dagersättning med tio kronor. Denna halverade dagersättning utbetalas dock aldrig till värnpliktiga som utbildas i CFB:s regi.

Dagersättning utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation. Undantag är dock de fall då dagersättning utgår vid frivillig tjänstgöring enligt "frivilligbrevet" (jfr tabell 4.2 och 4.3) då den utbetalas och täcks av militär myndighet.

4.3.2 Dagpremie

Dagpremie utgår till frivillig personal vid repetitionsutbildning som avses i 14 § av frivilligkungörelsen (1970:301) och vid frivillig tjänstgöring i krigsbefattning. Frivillig som går genom utbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen får däremot inte dagpremie (liksom inte heller dagersättning, jfr p. 4.3.1).

Dagpremie utgår även till hemvärnsman i allmänna hemvärdet och till hemvärdets avtalspersonal vid utbildning eller tjänstgöring (om minst tre timmar) som avses i 16 och 19 §§ hemvärnskungörelsen (1970:304)².

Hel dagpremie utgår med tjugo kronor per dag. Den halveras enligt samma grunder som dagersättningen (jfr p. 4.3.1).

Dagpremie utbetalas och täcks på samma sätt som dagersättningen (jfr p. 4.3.1).

¹ Jfr FFS 1977:11.

² För utbildning som har karaktär av grundutbildning utgår däremot endast dagersättning.

Tabell 4.3 Nuvarande ordning för att täcka och betala ut frivilligersättningar och förmåner

Typ av ersättning eller förmån	Täcks och utbetalas vid/av						
	Grund- utbild- ning	Kompl.- utbild- ning	Repetitionsutbildning			Frivillig tjänstgör.	
			KFÖ/SÖ	Kurs	Annan tjg Hv-öv- ning	KFÖ/SÖ	Annan tjg
Dagersättning	Org.	Org.	—	Org.	Org.	—	Mynd.
Dagpremie	—	—	—	Org.	Org.	—	Mynd.
Dagpenning, personal med A–B- avtal	—	—	Org.	—	—	—	—
” friv. tjg pers. m. A–B-avtal	—	—	—	—	—	Org.	—
” vpl frivpers. och krigs- friv. personal	—	—	—	—	—	Mynd.	—
Befattningspenning	—	—	Mynd.	—	—	Mynd.	—
Utbildningspremie ^{a)}	Org.	—	—	—	—	—	—
Familjebidrag	Hem- kom.	Hem- kom.	—	Hem- kom.	—	—	Hem- kom. ^{b)}
Resor, in- och utryckning för elever	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.
Portionsersättning	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.
Måltidsersättning	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.

Org. = Organisation, Mynd. = Myndighet, Hemkom. = Hemortskommun

^{a)} Utbildningspremie efter genomgång av befodringsutbildning för värnpliktig personal utbetalas av respektive frivilligorganisation.

^{b)} Endast vid tjänstgöring högst åtta dagar i följd och inte vid vpl RU (KFÖ/SÖ).

4.3.3 Ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret

Hemvärnschef och kretshemvärnschef som efter kallelse från myndighet deltar i ledningsövning för totalförsvaret får ersättning enligt följande.

Anställd, som företer intyg från arbetsgivaren om mistad avlöningsförmån får full ersättning härför.

Egen företagare, som med intyg eller på annat sätt kan påvisa eller göra sannolikt att han åsamkats inkomstbortfall får efter försvarets civilförvaltnings bestämmande ersättning med högst 235 kr för dag.

4.3.4 Värnpliktsförmåner (dagersättning resp. dagpenning)

Då medlem i frivillig försvarsorganisation går genom frivillig befälsutbildning vid plutonsbefäls- och kadettskola för värnpliktiga får vederbörande dagsättning med belopp som motsvarar vad värnpliktiga erhåller enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) under sådan skolutbildning. Denna dagsättning utbetalas och täcks av militär myndighet.

Frivillig avtalspersonal som går genom repetitionsutbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen

får dagpenning och, i förekommande fall, befattningspenning med motsvarande belopp som värnpliktig. Dagpenningen utbetalas och täcks av frivilligorganisation, befattningspenningen av militär myndighet (jfr tabell 4.3).

Dagpenningen bestäms per dag till belopp som svarar mot sådan hel sjukpenning som den enskilde är berättigad till enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, f.n. dock lägst femtiofem kronor.

Frivillig som tjänstgör i befattning på gruppchefs nivå eller högre får för varje dag som han uppbär dagpenning också befattningspenning. Denna är per dag

på gruppchefs nivå	4 kr.
" troppchefs nivå	6 "
" plutonchefs nivå	8 "
" kompanichefs nivå	10 "
" bataljonschefs nivå	12 "

Befattningspenning utbetalas och täcks alltid av militär myndighet.

4.3.5 Skattefria resp. beskattade ersättningar

Dagersättning, dagpremie och befattningspenning är skattefria ersättningar. Dagpenning är däremot skattepliktig.

4.4 Utbildningspremier m.m.

Frivillig resp. hemvärnsman i allmänna hemvärdet resp. hemvärnsman i driftvärdet som med godkända vitsord har gått genom utbildning enligt tabell 4.4 får utbildningspremie med belopp som framgår av tabellen.

Jämlikt överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter (FFS 1977:48) utgår utbildningspremier även enligt följande.

Till B-personal efter genomgång vid HvSS av:

Kurs för förplägnadsgruppchef	200 kr. ³
-"- sjukvårdsgruppchef	200 kr. ³

(Sistnämnda premie utgår även vid regional utbildning som anordnas av SRK).

Till personal avsedd för frivilligorganisationernas barnorganisation efter genomgång av:

Grundkurs	100 kr. ³
-----------	----------------------

Vid personalvårdsutbildning efter genomgång av:

Bk Fk PV	1 000 kr. ⁴
Bk Lt PV	1 500 kr. ⁴
Hlk PV	1 000 kr. ⁴

³ Utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

⁴ Utbetalas och täcks av CFB.

Tabell 4.4 Utbildningspremier (fastställda av regeringen) för frivillig personal

Grundutbildning för A- och B-personal	Premie kr. ^{a)}	Frivillig befälsutbildning	Premie kr. ^{b)}	Hemvärnsutbildning	Premie kr. ^{c)}
Grundkurs B-personal	100	Furirkurs	250	Allmänna hemvärnet: befäls- eller specialkurs resp.	
Grundkurs A-personal	200	Överfurirkurs	400	driftvärnet: introduktionskurs f. befäl eller hemvärnsinstruktörskurs om 40 timmar om 80 timmar	
Gruppbefälskurs (ledarkurs, numera benämnd befälskurs 1)	400	Sergeantkurs vid flygvapnet	600		
Plutonsbefälskurs (ledarkurs 2, numera benämnd befälskurs 2)	600	Fanjunkarkurs	1 200		400 800
Plutonsbefälskurs (instruktörskurs, numera benämnd instruktörskurs, teoriskede)	800	Löjtnantskurs	1 500		
Plutonsbefälskurs (praktiskt skede, numera benämnd instruktörskurs, praktiskt skede)	1 200	Kaptenskurs	3 100		
Kompanibefälskurs (högre ledarkurs)	1 200				

^{a)} Utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

^{b)} Utbetalas och täcks vad gäller elever ur

- armén och kustartilleriet av CFB
- flottan av SVK RF och
- flygvapnet av FVRF.

^{c)} Utbetalas och täcks av hemvärnet.

Jämlikt regeringsförordningen tillkommer att frivillig som har gått genom reservofficersutbildning för värnpliktig fanjunkare får utbildningspremie med 1 700 kronor eller, om utbildningen har omfattat även befattningsskede, med 2 500 kronor. Dessa premier utbetalas och täcks av CFB. Reservofficersutbildning för värnpliktig fanjunkare förekommer f.n. endast inom armén.

Jämlikt arbetsmarknadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter den 18 november 1977 och 18 december 1979 får frivillig personal med A-avtal inom totalförsvarets civila del utbildningspremier för fortsättningskurser enligt tabell 4.5.

Jämlikt tillämpningsföreskrifter utfärdade den 30 november 1978 av civilförsvarsstyrelsen får personal som tillhör frivilliga flygkåren utbildningspremier för följande kurser:

Grundkurs (3 dagar)	200 kr.
Lågflygning (5 dagar)	120 kr.
Vidareutbildning i flygtjänst (3 dagar)	120 kr.
Kurs för flygplanmekaniker (2 dagar)	80 kr.
Kurs för signalmekaniker (2 dagar)	80 kr.
Sambandskurs för signalister (2 dagar)	80 kr.

Personal inom frivilliga flygkåren får härutöver för varje dag som den deltar i flygning en särskild ersättning om 20 kr. per dygn.

Alla i denna punkt redovisade utbildningspremier är skattefria förmåner.

Tabell 4.5 Utbildningspremier för frivillig personal med A-avtal inom totalförsvarets civila del

Organi- sation	Kurs		Premie kr.
SKBR	Fortsättningskurs	1 (Fk 1)	400
		2 (Fk 2)	600
		sjukvård	400
FAK	"	1 (Fk 1)	200
		2 (Fk 2)	400 ⁴⁾
SBS	"	1 traktorförare (Fk 1)	250
		veterinär- och tekniska bi- träden	350

⁴⁾ Om endast fortsättningskurs 2 genomförs utgår premien med 200 kr.

4.5 Familjebidrag

Familjebidragslagen (1978:520) är tillämplig på bl.a. följande tjänstepliktiga personal som har inkallats för att

- fullgöra sådan föreskriven utbildning till kompanibefäl eller motsvarande utbildning som inte fullgörs enligt värnpliktslagen.
- tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fem dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning som svarar mot vad värnpliktigt får under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Familjebidrag utgår efter ansökan av den tjänstepliktige. De är behovsprövade och utgår i form av familjepening, bostadsbidrag, flyttningsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag. Frivillig som får dagpenning under repetitionsutbildning får dock inte näringsbidrag. Familjebidrag prövas och utbetalas av den frivilliges hemortskommun.

Av familjebidragen är näringsbidraget beskattad förmån och övriga bidrag skattefria förmåner.

4.6.1 Reseförmåner

All personal som deltar i frivillig utbildning eller som tjänstgör frivilligt får fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och utbildnings- eller tjänstgöringsplatsen. Hemvärnsman i driftvärnet får dock fri resa endast vid utbildning på ort där han inte skall utföra arbete i sin anställning.

För frivilligpersonalen⁵ gäller att fri resa erhålls genom militär tjänstebiljett i den mån transport inte kan ordnas genom utbildningsmyndighetens försorg. Om sådan biljett inte har tillhandahållits eller om det skulle medföra oskäligt lång restid att använda allmänt kommunikationsmedel, utgår resekostnadsersättning enligt allmänt reseavtal (ARA, SAV:s cirkulär 1984 A 17). Vid resa med tåg eller fartyg skall biljetten avse plats i andra klass och resekostnadsersättning utgå med högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa i denna klass. Vid resa med egen bil utgår ersättning per kilometer enligt det bilersättningsavtal (BEA) som gäller för statsanställda under förutsättning att särskilt medgivande har lämnats. Härvid antas körlängden per budgetår vara enligt avtalstabellens mellangrupp.

Reseförmånerna utbetalas och täcks enligt tabell 4.3.

4.6.2 Fri mat och inkvartering

All frivillig personal får under utbildning och tid för färd till och från utbildningsplatsen fri mat och inkvartering. Kan dessa förmåner inte tillhandahållas, utgår ersättning enligt samma grunder som gäller för värnpliktig.

I tillämpningsföreskrifter till förordningarna om förmåner till frivilligpersonal m.fl.⁶ resp. till hemvärnspersonal⁷ anges att portionsersättning utgår endast om restid och övrig tid för vistelse utom bostadsorten uppgår till sammanlagt mer än sex timmar.

Portions- och måltidsersättning utbetalas och täcks enligt samma grunder som reseersättning (jfr p. 4.6.1).

4.6.3 Förmåner vid sjukdom och skada

Frivilligorganisationernas personal har under utbildning rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) tillkommer värnpliktig under värnplikts-tjänstgöring. Sjukvårdsförmånerna utgår dock endast om utbildningen varar minst två dagar i följd.

Om hemvärnsman i allmänna hemvärnet avlider utgår samma begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen utgår då värnpliktig avlider under värnplikts-tjänstgöring. Hemvärnsman i allmänna hemvärnet har däremot inte fri sjukvård enligt de regler som gäller för annan frivillig personal.

Hemvärnsman i driftvärnet har under utbildning rätt till samma sjuk-

⁵ SRK har dock ett särskilt avtal med SJ.

⁶ Kungörelse utfärdad av överbefälhavaren (FFS 1977:48).

⁷ Kungörelse utfärdad av chefen för armén (FFS 1977:53 med ändring 1979:49).

vårdsförmåner och ersättning vid skada och sjukdom som i sin anställning.

All frivillig personal omfattas jämlikt förordningen (SFS 1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personalskadeskydd av lagen (SFS 1977:265) om statligt personalskadeskydd och av lagen (SFS 1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Försäkringsskydd enligt kungörelsen (SFS 1963:243, ändrad 1970:302) om grupplivförsäkring åt värnpliktiga m.fl. föreligger för

- frivillig personal* under tjänstgöring vid försvarsmakten på grund av åtagande i krigsfrivilligavtal eller under annan frivillig utbildning för att nå eller behålla kompetens för placering inom totalförsvaret,
- sjövärnsskårens personal* under föreskriven tjänstgöring vid försvarsmakten, som inte sker efter eget åtagande i utbildningssyfte och
- hemvärnets personal* under tjänstgöring vid hemvärdet.

All frivillig personal som går genom frivillig utbildning vid försvarsmakten omfattas av förordningen (SFS 1981:18) om skadereglering inom försvaret, m.m. Frivillig inom försvarsmakten kan med stöd av denna förordning och enligt vissa regler få ersättning för bl.a. reparation av glasögon eller klocka som har skadats under tjänstgöringen.

4.7 Ersättningar till funktionärer och viss hemvärnspersonal

Arvoden m.m. för vissa uppdrag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde fastställs årligen genom regeringsbeslut (det s.k. bisysslobrevet) från civildepartementet. F.n. utgår följande arvoden till hemvärnspersonal.

- Kretshemvärnschef: 200 kr. för månad
- Hemvärnschef i hemvärnsområde: högst 2 780 kr. för år enligt rikshemvärnschefens närmare bestämmande.
- Ställföreträdande kretshemvärnschef eller hemvärnschef, hemvärnskompanichef, adjutant vid hemvärnskrets eller hemvärnsområde, musikledare och ungdomsledare vid ungdomsavdelning: 50 kr. för månad.

Arvoden till funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna har fastställts av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i gemensam skrivelse (senast 1981-11-23). Enligt denna skrivelse gäller tills vidare följande.

Till funktionär, som leder förhandlingar eller ansvarar för penningmedel, rekrytering, utbildning eller direkt samverkan med totalförsvarsmyndighet får sammanlagt till en och samma person av statliga medel utbetalas högst det belopp som i bisysslobrevet fastställs per år för hemvärnschef i hemvärnsområde, f.n. 2 780 kr. per år.

Till ungdomsledare för inom totalförsvaret bedriven utbildning får på motsvarande sätt utbetalas högst det belopp som i bisysslobrevet fastställs per år för ungdomsavdelning inom hemvärdet, dvs. nu 50 kr. per månad.

Samtliga frivilligorganisationer har egna direktiv eller föreskrifter om funktionärsarvoden grundade på överbefälhavarens och arbetsmarknadsstyrelsens gemensamma skrivelse.

Samtliga arvoden som har redovisats i det föregående i denna punkt (p. 4.7) är skattepliktiga ersättningar.

Härutöver kan, jämlikt kungörelse (FFS 1977:53) som har utfärdats av chefen för armén, kretshemvärnschef och hemvärnschef få ersättning för telefonkostnader enligt följande. Ersättning kan erhållas dels för nytt telefonabonnemang, dels för abonnemangsavgift och 733 samtalsmarkeringar per år. Chef för försvarsområdesförband kan, om särskilda skäl finns, medge ersättning för fler samtalsmarkeringar samt kostnader för anknytning.

Enligt försvarsområdesbefälhavares bestämmande erhåller hemvärnschef även ersättning för att anskaffa erforderliga expeditiions- och förrådslokaler.

4.8 Ersättningar till instruktörer

Förordningen (FFS 1977:24, ändrad genom FFS 1981:33, 1982:27 och 1983:8)⁸ om förmåner till instruktörer skiljer mellan ordinarie och tillfälliga instruktörer. Ordinarie instruktörer är yrkesbefäl som i tjänsten och inom fastställd veckoarbetstid fullgör instruktörsverksamhet. Tillfälliga instruktörer är övriga som fullgör instruktörsuppgifter. Bl.a. kan personer som är utbildade inom frivilligorganisationerna vara tillfälliga instruktörer under förutsättning att de har godkänts som sådana av berörd utbildningsmyndighet.

Föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av förordningen har meddelats av försvarets civilförvaltning (FCF) genom en kungörelse år 1983 (FFS 1983:16). Arbetsmarknadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter utgavs den 16 november 1978.

Tillfällig instruktör erhåller följande ersättningar.

- a) Dagarvode under utbildningskurs som pågår minst tre kalenderdygn i följd med minst sex timmars verksamhet per dygn. Dagarvodet är 100 kr. för varje dygn under vilket instruktören undervisar minst fyra timmar.
- b) Bibehållen lön under tjänstledighet för tjänstgöring som tillfällig instruktör. Bestämmelsen gäller för militär tjänsteman på aktiv stat eller militär arvodist. Efter prövning av FCF kan den också tillämpas på annan tjänsteman inom försvaret. Motsvarande kan också gälla vid myndighet inom totalförsvarets civila del.
- c) En tillfällig instruktör som inte omfattas av bestämmelserna i föregående punkt får vid ledighet för tjänstgöring som avses i a) ersättning för mistad avlöning med belopp som motsvarar dagenning för värnpliktig enligt 7 § värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008). Den svarar alltså mot hel sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dock f.n. lägst femtiofem kronor.
- d) Vid annan utbildning än sådan enligt a) får tillfällig instruktör timar-

⁸ Förordningen gäller instruktörer inom civilförsvaret och hemvärnet eller annan verksamhet för frivillig utbildning inom totalförsvaret.

vode som omfattar ersättning för normalt förberedelse- och efterarbete samt restid. Timarvode utgår dock inte för instruktörsverksamhet som en tillfällig instruktör, statstjänsteman, fullgör inom ordinarie veckoarbetstid.

Timarvodet är 60 kr. för varje fullgjord undervisningstimme (minst 45 och högst 60 minuter) eller förberedelsetimme som överstiger normal förberedelsetid.

e) Fri resa mellan tjänstestället eller bostaden och utbildningsplatsen samt rätt till traktamente och ersättning för logikostnad för rese- och utbildningstiden.

Kostnaderna för instruktörs resor betalas och täcks av utbildningsmyndighet. Övriga ersättningar till instruktör utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

Alla instruktörsarvoden är skattepliktiga.

4.9 Bestämmelser om ledighet för frivillig utbildning

I allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) anges bl.a. att vid tjänstledighet för frivillig utbildning, som fordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret utgår lön med B-avdrag 32 dagar av ett och samma kalenderår. Dock skall C-avdrag tillämpas för dag då dagpenning utgår enligt 7 § förordningen (FFS 1977:10) om förmåner till frivilligpersonal m.fl. I övriga fall av tjänstledighet för frivillig utbildning tillämpas C-avdrag (19 § A punkt 2 b).

Vidare anges att vid tjänstledighet för tjänstgöring vid allmänna hemvärnet, däri inbegripet sammanträde med organ för förslags- och beslutanderätt inom allmänna hemvärnet, utgår lön med B-avdrag 14 dagar av ett och samma kalenderår och C-avdrag i övrigt (19 § A punkt 2 d).

B-avdrag innebär avdrag med 24-33 %⁹ av daglönen i 30-dagarsmånad. C-avdrag motsvarar daglönen.

Kommunalt anställda har inte möjlighet att få tjänstledighet med motsvarande förmåner som statsanställda för frivillig utbildning.

Vad gäller övrig personal — icke statligt eller kommunalt anställd — kan konstateras att Svenska Arbetsgivareföreningen i ett delägarcirkulär har utfärdat vissa rekommendationer enligt följande.

Frivillig befälsutbildning och frivillig militärtjänstgöring

Den frivilliga befälsutbildningen och den frivilliga utbildningen i krigsbefattning utgör viktiga komplement till den obligatoriska utbildningen enligt värnpliktslagen. Vi rekommenderar företagen en välvillig bedömning i samband med sådan utbildning.

SAF:s rekommendationer

Frivillig befälsutbildning och frivillig utbildning i krigsbefattning: ledighet bör beviljas i den mån detta är möjligt, varvid det kan vara lämpligt att viss del av utbildningstiden räknas som semester. Den anställde kan för den utbildningstid som förläggs utom semestern få vidkännas viss ekonomisk uppoffring. Vi rekom-

⁹ Procenten varierar med lönegraden.

menderar arbetsgivaren att vid frivillig befälsutbildning lämna den anställda ett bidrag med 25 % av lönen (semesterlönen) — — —

Hemvärnet

Hemvärnet är en del av armén och rekryteras på frivillig grund. Det indelas med hänsyn till sina uppgifter i allmänt hemvärn och driftvärn. Inom det allmänna hemvärnet kan organiseras verks- eller företagshemvärn med främsta uppgift att skydda egna anläggningar.

SAF:s rekommendationer

Samma behandling som i fråga om frivillig befälsutbildning.

4.10 Studieledighetslagen

Studieledighetslagen (1974:981) ger varje arbetstagare i allmän eller enskild tjänst rätt till behövlig ledighet från sin anställning för att gå genom utbildning. För rätt till ledighet fordras normalt att arbetstagaren vid ledighetens början varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Studieledighetslagen är enbart en ramlag som vid behov kompletteras med bestämmelser i kollektivavtal. Avtal som innebär att en arbetstagares rättigheter enligt lagen inskränks är i den delen dock ogiltigt.

Lagen reglerar inte studieledighetens längd men innehåller utförliga regler om hur begärd ledighet skall förläggas samt om turordning. Dessa regler innebär vissa inskränkningar för den enskilde i möjligheterna att få begärd ledighet beviljad.

Sammanfattning

Kommittédirektiven och beskrivningar av utgångsläget m.m. (kap. 1-4)

Kommittén redovisar utöver direktiven (kap. 1), utgångsläget vad gäller organisation, verksamhet och personal inom frivilligförsvaret (kap. 2), de skilda formerna av frivillig försvarsutbildning (kap. 3) samt gällande ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet (kap. 4). Som bakgrund till denna senare redovisning redovisas i kapitel 4 inledningsvis även gällande ersättningar och förmåner till värnpliktiga.

Grunder för kommitténs överväganden och förslag (kap. 5)

Utöver bl.a. direktiven samt de av statsmakterna angivna målen och uppgifterna för frivilligverksamheten inom totalförsvaret måste enligt kommittén stor vikt fästas vid den principiella syn på och mål för frivilligverksamheten som de för denna ansvariga myndigheterna anger. Myndigheternas, frivilligorganisationernas och Svenska kommunförbundets uppfattning i dessa frågor har inhämtats och redovisas av kommittén.

Kommittén framhåller att frivilliga insatser för att försvara vårt land i första hand kommer vårt totalförsvaret till godo. Frivillig personal med lokalkännedom och kort inställelseväg kan ha avgörande betydelse vid snabb mobilisering av vårt totalförsvaret.

Av stor betydelse är att varje enskild svensk medborgares positiva vilja till en insats inom totalförsvaret och att utbilda sig för en befattning i detta alltid får ett positivt gensvar i allmänopinionen och hos statsmakterna. Kommittén förutsätter härvid att anslagen till den frivilliga försvarsverksamheten ses över och avpassas så att hinder för fortsatt uppbyggnad av frivilligförsvaret i enlighet med riksdagens beslut röjs undan.

Frivilligverksamheten fyller också viktiga sociala funktioner eftersom den även gör medborgarna beredda och lämpade att göra insatser vid fredstida olyckor och katastrofer samt verkar stimulerande på förmågan att ta ansvar och initiativ.

Kommittén delar ÖB:s m.fl. uppfattning att frivilligverksamheten främst skall vara inriktad på att säkerställa krigsorganisationens behov.

Även utbildning m.m. av de frivilliga till ledare och instruktörer inom egen organisation i fredstid bör tillmätas stor vikt eftersom den gagnar såväl frivilligsystemet som också krigsorganisationen.

Kvinnornas roll inom bl.a. frivilligverksamheten berörs av kommittén som konstaterar att deras insatser är omistliga och framdeles måste tillmätas än större vikt. En direktivpunkt framhålls i sammanhanget vara särskilt betydelsefull — nämligen den om att utreda möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivilligverksamheten.

Avslutningsvis framhålls att villkoren för att delta i frivillig försvarsverksamhet bör vara så lika som möjligt för all frivillig personal.

Rekryteringsfrågor. — Ledighet m.m. för att delta i frivillig försvarsverksamhet (kap. 6)

Inledningsvis redovisas gällande bestämmelser i lagar och avtal om rätt till ledighet. Härvid konstateras att det endast är den s.k. studieledighetslagen (1974:981) som ger den enskilde rätt till tjänstledighet för frivillig försvarsutbildning. Denna lag har dock vissa begränsningar som medför att det kan inträffa att arbetstagaren inte får avsedd användning för studieledigheten.

Kommittén anser det vara ytterst otillfredsställande att frivillig försvarsutbildning vad gäller lagstadgad rätt till ledighet för den enskilde inte värderas högre än annan utbildning, t.ex. sådan av hobbykaraktär. Kommittén föreslår att en lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet införs, lämpligen i lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnplikts-tjänstgöring m.m. Denna lag föreslås även bli kompletterad med bestämmelse om skydd mot uppsägning eller avskedande av den som går genom frivilligutbildning.

Den lagfästa rätten till ledighet för frivillig försvarsverksamhet föreslås omfatta

- all avtalsenlig tjänstgöring (repetitionsutbildning)
- grundutbildning samt
- befodrings- och sådan kompletteringsutbildning som erfordras för att den enskilde skall uppnå eller behålla kompetens för sin krigsfattning.

Någon tidsbegränsning av ledigheten bör inte förekomma eftersom det i flertalet fall blir aktuellt med endast en till två veckors och i undantagsfall tre veckors ledighet.

Även gällande bestämmelser om löneavdrag m.m. för den som beviljas ledighet för frivillig försvarsverksamhet redovisas. Härav framgår att landstings- och kommunanställda har sämre ekonomiska villkor då de deltar i frivilligutbildning än statsanställda. Inom den privata sektorn innebär de av SAF i ett delägarcirkulär utfärdade rekommendationerna att bidrag om 25 % av lönen kan lämnas anställd som beviljas ledighet för frivillig befälsutbildning och hemvärnsutbildning.

Det av kommittén i kapitel 8 föreslagna ersättningssystemet innebär att dessa orättvisor undanröjs.

Efter överväganden om ev. barnpassningsbidrag till frivilliga — främst kvinnor — som har omvårdnad om minderåriga barn avstår kommittén från att lägga fram förslag i denna fråga.

Ersättningar vid beredskapstillstånd och i krig (kap. 7)

Pågående arbete med att införa dagpenningssystemet¹ för frivillig personal inom försvarsmakten (inkl. hemvärdnet) och civilförsvaret bör fullföljas. Ersättningar enligt nämnda system för hemvärdnets del bör dock träda i kraft redan då hemvärnsberedskap beordras.

För frivillig personal inom de civila delarna av totalförsvaret föreslår kommittén två skilda system för ersättning under beredskap och krig.

Frivillig personal inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser tjänstgör under i stort samma betingelser som frivillig personal inom försvarsmaktens staber. De nämnda civila ledningsorganen är även normalt samgrupperade med militär stab. Kommittén föreslår därför att frivillig personal inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser får ersättning enligt dagpenningssystemet vid beredskap och krig.

Frivillig personal inom övriga civila delar av totalförsvaret är placerad inom verksamhetsområden — näringslivet och den civila krigssjukvården — som tillförs personal även genom vanlig arbetsförmedling eller med stöd av t.ex. allmänna tjänstepliktslagen (1959:83). De senare grupperna, liksom de som tidigare är verksamma inom dessa sektorer, erhåller lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal". Kommittén föreslår att detsamma skall gälla frivillig personal vid beredskap och krig inom dessa sektorer.

Frivilligorganisationernas egna avtalsbundna personal föreslås få ersättningar enligt dagpenningssystemet.

Slutligen föreslås att även frivillig personal bör ha möjlighet att få näringsbidrag under beredskapstillstånd och krig.

Ersättningar till frivillig personal i fredstid (kap. 8)

Med utgångspunkt i direktivkraven att ersättningssystemet för frivillig personal skall uppfattas som rättvist av alla frivilliga och samtidigt vara enkelt och lätt att administrera föreslår kommittén en väsentligt vidgad tillämpning av dagpenningssystemet som generell ersättning till frivillig personal i fredstid. Dagpenning skall sålunda, enligt vissa preciserade regler, utbetalas vid all centralt anordnad och viss regional utbildning/tjänstgöring.

Kommitténs förslag innebär vidare att dagersättningen, höjd till samma belopp som till värnpliktiga, blir aktuell endast inom hemortsutbildningen vid utbildning två dagar i följd och att ersättningsformen dagpremie blir obehövlig. Det förefaller vidare inte längre nödvändigt att för statstjänstemän m.fl. i allmänt avlöningsavtal (AST) behålla bestämmel-

¹ Detta ersättningssystem omfattar dagpenning (i princip lika med sjukpenning, dock f.n. lägst 55 kr. per dag), befattningspenning och fältraktamente.

sen om rätt till lön med B-avdrag vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning.

Personal inom allmänna hemvärdet föreslås erhålla en årlig utbildningspremie för fullgjord kontraktsevenlig utbildning i stället för nuvarande dagersättning och dagpremie. En motsvarande utbildningspremie föreslås också för avtalspersonalen.

Ersättning med dagpenning föreslås vidare för frivillig som deltar i ledningövning för totalförsvaret och för personal i förband inom allmänna hemvärdet då sådant tas i anspråk t.ex. för bevakning och efterspaning.

Kommittén föreslår även höjningar av vissa utbildningspremier och att de som utbetalas efter grundkurser skall slopas.

Slutligen föreslås bl.a. att de frivilliga bör ges rätt att själva välja färdstätt, dock inte flyg, vid resor till och från utbildningsplats samt att nuvarande portionsersättning vid resa ändras till måltidersättning.

Ersättningar till instruktörer m.m. (kap. 9)

I kapitlet behandlas såväl åliggandet att undersöka möjligheterna att i ökad omfattning anlita personal ur frivilligorganisationerna och hemvärdet för instruktörsuppgifter som ersättningsfrågorna.

Kommittén anser att övervägande skäl talar för att stimulera till ökat anlitande av frivilligpersonal som instruktörer men konstaterar att det inte är möjligt eller önskvärt att helt överlåta frivilligutbildningen på organisationernas egna instruktörer.

En av grunderna för utredningsarbetet är att förmånssystemet skall vara rättvist. Det är därför helt uteslutet att premiera hemvärdets och organisationernas egna instruktörer och ge dem högre instruktörsarvoden än vad yrkesofficerarna får. Detsamma gäller traktamente och reseersättningar.

Ersättning för inkomstfall till frivilligpersonal som tjänstgör som instruktörer enligt nuvarande dagpenningssystem bör behållas. Bestämmelserna bör dock ändras så att även egenföretagare, hemarbetande person och studerande får dagpenning vid tjänstgöring som instruktör vid utbildningskurs inom frivilligförsvaret.

Vad gäller instruktörsarvodena finner kommittén att rejäla höjningar av timarvodena är nödvändiga för att man skall få väl kvalificerade och erfarna instruktörer till hemortsutbildningen. Det är också nödvändigt att utforma arvodesystemet så att det följer utvecklingen av löner och olika kostnadsersättningar. Systemet skall vidare uppfattas som rättvist av alla berörda samtidigt som det skall vara enkelt och lätt att administrera.

Kommittén föreslår att timarvodet ersätts med det föreläsararvode som gäller som ersättning till föreläsare för personal inom försvarsmakten enligt följande regler.

- Enstaka utbildningstimme, sammanlagt högst tre under en dag, ersätts med föreläsararvode enligt reglerna för sådant arvode.
- Utbildning om halv dag (kväll) ersätts med halvdagsarvode som

motsvarar tre föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp. Med halv dag (kväll) avser kommittén utbildning som pågår fyra till sex timmar.

- Utbildning om hel dag (sju timmar eller däröver) ersätts med heldagsarvode som motsvarar maximalt sex föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp.

Om verksamheten under ett helt veckoslutsdygn bedrivs under sådana villkor som förutsatts för ersättning under förbandsövning bör, utöver nyssnämnda arvoden, även kunna utbetalas ett arvode som motsvarar förbandsövningstillägget. Detta senare bedöms bli undantagsfall.

Nuvarande dagarvode föreslår kommittén bör fastställas till 1,5 x beloppet för föreläsararvode (i lägsta arvodesgrupp) inom försvaret. Det bör samtidigt byta benämning och kallas veckokursarvode.

Bestämmelserna om reseersättning till instruktörerna föreslås bli förenklade och utformade så att instruktörerna skall känna sig likformigt och rättvist behandlade. Kommittén föreslår att tillfällig instruktör vid färd med egen bil till och från frivilligutbildning erhåller ersättning enligt en schablon med lägsta belopp enligt det statliga bilersättningsavtalet (BEA) — f.n. 94 öre per kilometer. Vidare föreslås att alla reseersättningar till instruktörer betalas ut av berörd frivilligorganisation.

Slutligen föreslås att benämningarna på de skilda instruktörskategorierna ändras från nuvarande ordinarie resp. tillfällig instruktör till "frivillig" resp. "beordrad" instruktör. Dessa benämningar klargör bättre än de nuvarande vad det är fråga om.

Ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer (kap. 10)

I kapitlet redovisas nuvarande system för ersättningar och arvoden i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer samt de synpunkter härför som har framförts.

• Kommittén redogör för systemet med befattningspenningar till värnpliktigt befäl samt föreslår att allmänna hemvärnets befäl och vissa av frivilligorganisationernas funktionärer — typ förbundsordförande, kårchef (motsv.) och liknande — skall erhålla befattningspenningar redan i fredstid som lämplig gottgörelse för det särskilda ansvar och de insatser de gör utöver vad frivillig personal i allmänhet avkrävs.

Förslaget innebär vidare att man framdeles bör klart skilja mellan ersättningar till enskilda för havda kostnader, befattningspenning till hemvärnsbefäl och vissa funktionärer resp. arvoden av nuvarande typ till huvuddelen av organisationernas funktionärer.

Kostnadsersättning bör kunna ske dels med schablonbelopp som fastställs av myndighet, dels mot räkning.

Befattningspenningar till allmänna hemvärnets befäl i vissa nyckelbefattningar redovisas i tabell 10.1. Övriga befäl inom allmänna hemvärdnet föreslås få befattningspenningen inräknad i den föreslagna årliga utbildningspremien.

ÖB och AMS bör utfärda erforderliga bestämmelser för befattnings-

penning till organisationsfunktionärer, medan organisationerna själva bör fastställa arvoden för sina funktionärer.

Tjänstgöringsområden för frivillig personal (kap. 11)

Utvecklingen under senare år i fråga om behov och tillgång på frivillig avtalspersonal inom de civila delarna av totalförsvaret redovisas. Härav framgår att bristen på avtalspersonal har ökat trots att tillgången på frivilliga med avtal har stigit.

Fastställda nya områden för avtalspersonal och resultaten av kommitténs egna undersökningar redovisas även.

Täckandet av de f.n. fastställda behoven och de nya behov som närmast kan bli aktuella ställer krav på ökade medel för frivillig försvarsverksamhet. Besparingar är i detta sammanhang inte möjliga att påvisa.

Kommittén anser att tillgängliga resurser bör utnyttjas för att vidmakthålla sådan frivilligverksamhet som redan finns och avstår från att lägga fram förslag om utvidgning av tjänstgöringsområdena, utöver redan nu befintliga, för frivillig personal i krigsorganisationen.

Kursavgift vid vissa ungdomskurser (kap. 12)

Inledningsvis redogörs för ungdomsverksamheten såväl inom frivilligförsvaret, som inom de självständiga ungdomsorganisationer — bl.a. Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund, Sveriges unglottor, Ungdomens röda kors och Skytterörelsens ungdomsorganisation — som har anknytning till frivilliga försvarsorganisationer.

Kommittén konstaterar efter sina överväganden att kursavgifter av den storlek som kommittén bedömer vara rimlig och lätt att motivera skulle innebära en ca tioprocentig ändring av annars möjligt antal elever vid centralt anordnad ungdomsutbildning. Effekten skulle alltså bli begränsad.

Kommittén anser att all frivillig försvarsutbildning i princip bör vara avgiftsfri. Något förbud för frivilligorganisationerna att själva bestämma och ta ut en mindre avgift av elev i ungdomsutbildningen bör emellertid inte utfärdas.

Övriga frågor (kap. 13)

I kapitlet behandlar kommittén bl.a. två frågor enligt dess direktiv — möjligheterna till dels samordning av statsbidragen till frivilligorganisationerna, dels delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter m.m. från myndigheterna till frivilligorganisationerna.

Statsbidragen till frivilligorganisationerna betalas f.n. ut enligt en inom totalförsvaret gällande grundprincip att ansvar i fred också omfattar ansvar för motsvarande verksamhet under beredskap och krig. Kommittén finner detta system vara rationellt och effektivt. Någon ändring föreslås inte.

Även nuvarande system vad gäller delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter finner kommittén böra som princip behållas.

Avslutningsvis tar kommittén upp vissa benämningsfrågor och pekar bl.a. på att benämningarna på A- och B-personal ofta uppfattas som en kvalitetsvärdering samt att frivilligkungsörelsens förklaring av innebörden av begreppet B-personal är missvisande då det gäller den B-personal som ingår i hemvärdet.

Kommittén föreslår att de nuvarande benämningarna slopas och utgår från att det bör ankomma på ÖB och AMS att utfärda erforderliga nya föreskrifter.

Slutligen föreslås att även begreppen frivillig tjänstgöring resp. krigsfrivillig personal byts ut mot nya begrepp som inte ger anledning till missförstånd. Förslag till nya begrepp lämnas.

Kostnader (kap. 14)

Kommitténs förslag beräknas innebära årliga merkostnader om högst ca 12,5 milj. kr.

Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över frivilligförmånskommitténs betänkande (SOU 1985: 35)

1 Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Överbefälhavaren (ÖB),

Försvarets civilförvaltning (FCF),

Värnpliktsverket (VPV),

Civildövsstyrelsen (Cfs),

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI),

Försvarets personalvårdsnämnd,

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS),

Socialstyrelsen (SoS),

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF),

Statens jordbruksnämnd,

Lantbruksstyrelsen,

Transportrådet,

Riksförsäkringsverket (RFV),

Riksrevisionsverket (RRV),

Riksskatteverket (RSV),

Länsstyrelsen i Uppsala län,

Länsstyrelsen i Norrbottens län,

Länsstyrelsen i Gotlands län,

Hemvärnets centrala förtroendenämnd,

Centralförbundet för befälsutbildning (CFB),

Flygfältsingenjör föreningarna,

Frivilliga automobilkårens riksförbund (FAK),

Frivilliga radioorganisationen (FRO),

Svenska blå stjärnan (SBS),

Föreningen svenska röda korset (SRK),

Riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK),

Svenska sportskytteförbundet,

Sveriges kvinnliga bilkårens riksförbund (SKBR),

Svenska värnpliktsofficersförbundet,

Svenska kommunförbundet,

Landstingsförbundet,

Svenska arbetsgivareföreningen,

Försäkringskasseförbundet,

Försäkringsanställdas förbund,

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO/SR),

Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Överbefälhavarens yttrande har utarbetats i samråd med chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, rikshemvärnschefen och värnpliktsverket.

2 Lagfäst rätt till ledighet

Flertalet remissinstanser ansluter sig i princip till kommitténs förslag rörande lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet. Ett par instanser är dock negativa.

Svenska kommunförbundet, liksom *TCO* anser det önskvärt att en lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet införs på det sätt som kommittén föreslår. Enligt *TCO* bör ledigheten vara semesterlönegrundande enligt samma regler som tjänstledighet vid repetitionsutbildning.

ÖB framhåller att förslaget bör utgöra en god grund för att kunna förbättra utbildning och rekrytering, inte minst av kvinnor. Möjligheterna att samöva förband där avtalspersonal ingår ökar också.

AMS, liksom *ÖB*, förutsätter att endast sådan utbildning som tillför personal till krigsorganisationen eller vidareutbildar redan krigsplacerad personal i sin krigsbefattning skall ge rätt till ledighet.

FCF påpekar att kvinnor fått allt svårare att delta i frivillig försvarsutbildning. Detta har också inneburit akuta barnpassningsproblem. *FCF* föreslår att en ny lag införs som ger en ovillkorlig rätt till ledighet för totalförsvarstjänstgöring och att barnledighetslagen bör kompletteras med en regel som ger arbetstagare rätt till ledighet för vård av barn om detta möjliggör att en annan arbetstagare kan fullgöra totalförsvarstjänstgöring.

Cfs ställer sig frågande till varför kommittén avstår från förslag om barnpassningsbidrag. Styrelsen menar att ett sådant förslag är rekryteringsfrämjande och möjliggör för flera vårdnadshavare att fullgöra tjänstgöring inom frivilligförsvaret.

ÖEF, *SoS* och *CFB* förordar att rätten till ledighet även täcker frivilligorganisationernas egen instruktörsutbildning.

Försvarets personalvårdsnämnd instämmer i kommitténs förslag, men anser att ytterligare klarläggande behövs när det gäller effekterna. Nämnden menar att ett eventuellt genomförande bör föregås av en effektiv information till arbetsgivarna, så att inte överdriven oro för svårigheter, och därigenom en negativ inställning till att anställda engagerar sig i frivilligförsvaret, sprids bland främst små och medelstora företag.

SAF påpekar att dess grundinställning är att frivilligförsvaret är av stor vikt, men kan trots detta inte tillstyrka förslaget. Föreningen anser att det inte vore förenligt med omsorg om samhällsekonomin att ytterligare utöka den totala ledighetsrätten. Denna fråga måste därför anstå till balans råder i samhällsekonomin. Skulle likväl en lagstadgad rätt till ledighet införas måste ovillkorligen möjlighet finnas för arbetsgivaren att skjuta upp begärd ledighet, så att det ordinarie arbetet inte blir lidande.

Landstingsförbundet vill i nuvarande situation inte rekommendera ett införande av en lagfäst rätt till ledighet. Denna fråga bör enligt förbundets uppfattning behandlas i samband med den samlade översyn av ledighetslagarna som i annat sammanhang efterlysts.

3 Ersättningar till frivillig personal vid beredskapstillstånd och i krig

Flera remissinstanser, däribland *ÖB*, *AMS*, *SKBR*, *Hemvärnets centrala förtroendenämnd*, *Cfs*, *lantbruksstyrelsen* samt *ÖEF* biträder resp. tillstyrker förslaget rörande ersättningar till frivillig personal under beredskapstillstånd och i krig. Några instanser behandlar inte frågan, och några uttrycker viss tveksamhet till delar av förslaget.

FCF är tveksam till förslaget att frivillig personal inom totalförsvarets civila delar (utom civilförsvaret) får erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal". Principiellt anses det lämpligare att dessa grupper omfattades av dagpenningssystemet och därigenom blir likställda med övriga frivilliga. *SBS* hävdar att dess medlemmar för rättvisans skull i likhet med annan frivillig personal skall ersättas med dagpenning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län förordar ett tillägg som medger att frivillig personal som enligt grundbestämmelserna skall ha ersättning med dagpenning och har likvärdiga uppgifter som personal med författningssenlig lön kan behålla ersättning enligt samma regler. Länsstyrelsens uppfattning är att en sådan undantagsregel kan bli aktuell i ytterst få fall och därför inte kan spräcka de fastlagda ramarna.

Lantbruksstyrelsen menar att det är viktigt att ersättningarna anpassas till förhållanden som gäller dels för frivillig personal i kanslitjänst dels för tjänstgöring inom blockorganisationen.

AMS, liksom *ÖEF*, framhåller att det inom den civila delen av totalförsvaret kan finnas behov av särskilda överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter om hur t. ex. inplacering i lönesystem och utbetalning av löner skall ske. *AMS* framhåller också att det är viktigt att frivillig personal i förekommande fall får möjlighet till näringsbidrag under sin tjänstgöring.

SoS anser att även de som kommer att tjänstgöra inom socialtjänstsektorn bör erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal".

SRK tillstyrker förslaget med tillägget att om den fredstida lönen överstiger "krigslönen" bör mellanskillnaden ersättas av staten.

RFV tillstyrker kommitténs förslag i fråga om införande av dagpenningssystem. Verket vill i detta sammanhang påpeka, att det självfallet kan synas vara en fördel för den krigstida handläggningen om försäkringskassorna redan i fredstid administrerar utbetalning av dagpenning. En påtaglig nackdel med det fredstida systemet är emellertid att det blir svårhanterligt och tungrott till skillnad från den förenklade administrationen under beredskap och i krig.

4 Ersättningar till frivillig personal i fredstid

Kommitténs förslag anses allmänt av remissinstanserna kunna medföra en bredare rekrytering där ingen av ekonomiska skäl skall behöva avstå från angelägen utbildning. Förslaget anses kunna leda till ett enklare administrativt system och till att de ekonomiska orättvisorna mellan statligt,

kommunalt och privat anställda undanröjs. I vissa fall redovisas dock vissa avvikande eller kompletterande uppfattningar.

ÖB konstaterar att föreslagna förmåner till frivilligpersonal och hemvärnsmän innebär en kraftig förbättring vid central och viss regional utbildning.

För att få en bättre balans mellan central/regional utbildning och lokal sådan föreslår *ÖB* att dagpenning endast utgår vid utbildning som tillför personal till krigsorganisationen eller vidareutbildar redan krigsplacerad personal i sin krigsbefattning. Därigenom ges utrymme att förbättra förmånerna vid lokal utbildning. *AMS* framför liknande synpunkter.

ÖEF, som biträder förslaget i allt väsentligt, förordar att dagpenning även bör utbetalas vid lokalt anordnad utbildning/tjänstgöring.

SKBR föreslår att dagersättning utgår även för utbildning som omfattar en dag med minst sex timmars utbildning. Även övriga organisationer som har yttrat sig över förslaget samt *ÖB* och *AMS* önskar en omprövning av förslaget att ersättning utgår endast vid tvådagarsövning.

RSV förutsätter att skatt och sociala avgifter även fortsättningsvis skall utgå på dagpenning och de arvoden som omnämns i förslaget, och att de ersättningar som för närvarande är skatte- och avgiftsfria och som finns med i förslaget till ny förordning även framledes förblir så.

Cfs utgår från att dagpenning och på sikt även befattningspenning och ev. också andra förmåner skall kunna utbetalas av försäkringskassorna. För att klara detta krävs någon form av aviseringsförfarande.

SACO/SR ifrågasätter det lämpliga i att ej i detta sammanhang föreslå ersättning för barnomsorgskostnader till frivilliga som har omvårdnaden om minderåriga barn. Det system som tillämpas beträffande statlig personalutbildning torde kunna tillämpas analogt inom detta område.

Ett flertal remissinstanser tillstyrker förslaget om utbildningspremier.

ÖB och *AMS* konstaterar att ett system med utbildningspremier bör införas vid regional/lokal utbildning, samt att premiens storlek bör kopplas till hur lång tid som krävs för olika befattningar. *ÖB* anser att även driftvärnet bör få utbildningspremie.

Länsstyrelsen i Gotlands län delar inte förslaget att totalt avveckla grundkursernas utbildningspremier. Enligt länsstyrelsens uppfattning tillmäter man hos frivilligorganisationerna utbildningspremien ett betydande värde av främst psykologisk natur. Detta värde anses inte vara direkt kopplat till premiens storlek i kronor räknat. Länsstyrelsen föreslår därför att utbildningspremierna efter grundkursen behålls men vid nuvarande nivåer.

Hemvärnets centrala förtroendenämnd tillstyrker visserligen principen med årlig utbildningspremie. Nämnden menar dock att huvuddelen av hemvärnets utbildning, som genomförs som lokal/regional utbildning, inte får tillräcklig stimulans genom detta system och föreslår därför vissa förbättringar.

Riksrevisionsverket (RRV) understryker att svårigheterna att jämföra utbildning kommer att kvarstå då *ÖB* och *AMS* skall fastställa premiebeloppen. *RRV* förutsätter att utbildningens innehåll och längd kommer att jämföras för att fastställa att utbildningen är "likartad".

5 Ersättningar till instruktörer m. m.

Den av kommittén föreslagna modellen avseende ersättningar till instruktörer m. m. får ett blandat mottagande av remissinstanserna.

ÖB delar kommitténs uppfattning att det är nödvändigt med rejäla höjningar av timarvodet och att arvodessystemet bör vara följsamt till utvecklingen av löner och kostnadsersättningar. Däremot anser inte ÖB att förslaget om hel- resp. halvdagsarvode är lämpligt. Vid t. ex. längre övningar med hemvärnets förbättras inte förmånerna med kommitténs förslag. För närvarande pågår en översyn av föreläsararvoden m. m. som kan innebära att dagens system helt ändas. ÖB vill därför föreslå att tillfälliga instruktörer erhåller timarvode eller veckokursarvode. Ett sådant timarvode kan t. ex. kopplas till lämplig övertidsersättning – förslagsvis kvalificerad övertid i lönegrad N 14:0. Maximalt skall 12 timmar/dygn kunna ersättas med timarvode. Det bör ankomma på ÖB/AMS att utforma detaljerna. I undantagsfall kan dessutom förbandsövningstillägg enligt kommitténs förslag utgå. Liknande uppfattningar redovisas av bl. a. *AMS, FCF, SKBR, SRK, FAK, SoS* och *SLK*.

ÖEF anser att övervägande skäl talar för att stimulera till ökat anlitande av frivilligpersonal som instruktörer. ÖEF föreslår därför att ersättning i form av dagpenning vid förlorad arbetsinkomst under utbildningstiden utbetalas till frivilliga som vill utbilda sig till instruktör.

RRV påpekar att med betalningsansvar följer även kostnadsansvar, vilket kan medföra administrativt merarbete då instruktör och betalande organisation i de flesta fall inte finns på samma plats.

6 Ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer

De remissinstanser som yttrat sig över förslaget om ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer är i huvudsak positiva till det.

ÖB, som biträder förslaget, anser dock att det bör ankomma på ÖB att reglera befattningsspenning till befäl inom det allmänna hemvärnets. *AMS* som också biträder förslaget, menar att det bör ankomma på ÖB/AMS att reglera befattningsspenning till funktionärer som är avtalsbundna för samverkan i beredskap och krig. *Cfs* ställer sig tveksam till kommittéförslaget om att arvodesbeloppen till funktionärerna skulle bestämmas av organisationerna själva. Styrelsen menar att detta skulle kunna medföra stora differenser mellan olika organisationer trots likvärdiga funktionärsinsatser.

7 Övriga frågor

Några remissinstanser anmäler viss tveksamhet till kommitténs kostnadsberäkningar. ÖB anser sig inte ha lyckats öka säkerheten i bedömningen, men accepterar dock kommitténs beräkningar av den totala kostnadsök-

ningen. ÖB har föreslagit vissa ändringar i förhållande till kommitténs förslag. Dessa innebär att central och regional utbildning torde bli något billigare än kommitténs förslag. Kostnaden för hemortsutbildningen torde bli högre på grund av en viss ökning av kostnaderna för instruktörer, dagersättning och resor. Bedömningen är dock att ÖB:s förslag till ändringar rymms totalt inom den ram kommittén föreslagit. ÖB anser det rimligt med en ökad ekonomisk satsning för att förbättra rekrytering till utbildning och krigsplacering. Att rymma erforderlig förbättring inom nuvarande ramar skulle innebära en oacceptabel minskning av utbildningsomfånget.

AMS accepterar kommitténs kostnadsberäkningar trots de osäkerheter som föreligger. Den förändring som kommitténs förslag innebär, är rimligt sett mot behovet av kvalificerad personal i krigsorganisationen. AMS vill dock framhålla att omprioritering inom givna ramar för frivilligverksamheten ej kan ske inom den civila sektorn om förslaget skall genomföras. En faktisk uppräknig av anslaget är nödvändig.

RRV framhåller att kommittén enligt direktiven var oförhindrad att föreslå åtgärder som förutsätter ökade kostnader under förutsättning att de innebär besparingar inom totalförsvaret i övrigt. RRV har inte funnit att några sådana besparingar t. ex. genom administrativa förenklingar redovisas. RRV har också pekat på osäkerheten i de beräknade årliga merkostnaderna på 12,5 milj. kr. Genom att flertalet ersättningar föreslås följa kostnadsutvecklingen blir även totalkostnaderna på några års sikt svåra att förutsäga.

Enligt FCF:s förmenande ankommer det inte på FCF att bedöma om det är till förmån för försvaret att de aktuella förmånerna omregleras på förslaget sätt på bekostnad av annan försvarsverksamhet. Däremot menar FCF att det är viktigt att administrationen av de föreslagna förmånerna ordnas på ett sådant sätt att statens bekostnad härför i varje fall inte ökar. FCF vill erinra om att förmånssystemet, såsom det framhålls i kommitténs direktiv, bör vara enkelt och lätt att administrera.

Landstingsförbundet menar att kommittén ej tagit erforderlig hänsyn till ökade kostnader för landstingssektorn – vilket i sin tur strider mot utfärdade direktiv.

Transportrådet framhåller att förslagen bör genomföras i sin helhet endast under förutsättning att de anslagsgivande myndigheterna beviljar medel. Anslås inte tillräckliga medel kan förslagen i praktiken komma att medföra nedskärningar i frivilligorganisationernas verksamhet.

Svenska kommunförbundet, som inte har något i sak att erinra mot ett genomförande av de förslag i ersättningsfrågorna som läggs fram, fastslår att de aktuella kostnadsökningarna måste inrymmas genom omprioriteringar. Mot bakgrund av den frivilliga försvarsverksamhetens betydelse för totalförsvaret bör enligt styrelsens mening sådana omprioriteringar eftersträvas.